

RAZGLEDI

AKTIVNO VKLJUČEVANJE DELEŽNIKOV V UPRAVLJANJE ZAVAROVANIH OBMOČIJ: PRIMER MOKRIŠČA KRAJINSKI PARK SEČOVELJSKE SOLINE

AVTORJI

dr. Aleš Smrekar

Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Geografski inštitut Antona Melika, Novi trg 2, SI – 1000 Ljubljana
ales.smrekar@zrc-sazu.si, <https://orcid.org/0000-0002-7448-9174>

dr. Primož Gašperič

Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Geografski inštitut Antona Melika, Novi trg 2, SI – 1000 Ljubljana
primoz.gasperic@zrc-sazu.si, <https://orcid.org/0000-0002-6736-1308>

dr. Jure Tičar

Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Geografski inštitut Antona Melika, Novi trg 2, SI – 1000 Ljubljana
jure.ticar@zrc-sazu.si, <https://orcid.org/0000-0003-3567-8084>

dr. Katarina Polajnar Horvat

Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Geografski inštitut Antona Melika, Novi trg 2, SI – 1000 Ljubljana
katarina.polajnar@zrc-sazu.si, <https://orcid.org/0000-0001-8872-529X>

DOI: <https://doi.org/10.3986/GV95103>

UDK: 711:502.131.1(497.472-751.3)

COBISS: 1.01

IZVLEČEK

Aktivno vključevanje deležnikov v upravljanje zavarovanih območij: primer mokrišča Krajinski park Sečoveljske soline

Prispevek se osredinja na uvajanje koncepta participativnega upravljanja zavarovanega območja na primeru Krajinskega parka Sečoveljske soline. Temelji na procesu oblikovanja prostovoljnega sporazuma oziroma memorandumu o ohranjanju mokrišča. S pomočjo raznovrstnih pristopov, smo preučili, vključili in spodbudili različne deležnike v prostoru, k prepoznavanju izzivov in rešitev na področjih naravovarstva, kmetijstva in turizma. Na delavnicah z deležniki smo oblikovali različne scenarije, ki so privedli do oblikovanja memorandumu o ohranjanju mokrišča. Tako smo med šestnajstimi ključnimi deležniki vzpostavili temeljno prostovoljno zavezo za trajnostno upravljanje območja Krajinskega parka Sečoveljske soline.

KLJUČNE BESEDE

geografija, participativni proces, sodelovanje deležnikov, sporazum, memorandum, Piran, Slovenija

ABSTRACT

Active involvement of stakeholders in the management of protected areas: the example of the wetlands of the Sečovlje Salina Nature Park

This article focuses on introducing the concept of participatory management of protected areas using the example of the Sečovlje Salina Nature Park. It is based on the process of creating a voluntary agreement or memorandum to protect a wetland. Using a variety of approaches, we studied, engaged, and encouraged diverse stakeholders in the area to identify conservation, agricultural, and tourism challenges and solutions. Based on territorial workshops with stakeholders, various scenarios were developed, resulting in a wetland conservation memorandum of understanding. This established a core set of voluntary commitments among sixteen key stakeholders for sustainable management of the Sečovlje Salina Nature Park.

KEY WORDS

geography, participatory process, stakeholder participation, agreement, memorandum, Piran, Slovenia

Uredništvo je prispevek prejelo 23. oktobra 2023.

1 Uvod

Mokrišča so bogati življenjski prostori za rastline in živali na prehodu med kopnim in vodo (Beltram 2003). Široko sprejeta definicija mokrišč je, da gre za »*območja močvirij, barij, šotišč ali voda, naravnih ali umetnih, stalnih ali začasnih, s stoječo ali tekočo vodo, sladko ali slano, vključno z morjem, kjer globina ob plimi ne presega šest metrov*« (Ramsar 2022). Mokrišča združujejo značilnosti vodnih in kopenskih ekosistemov, ki so med seboj povezani in se pogosto prepletajo. Biotska raznovrstnost se z oddaljenostjo od obale zmanjšuje (Polajnar Horvat 2008). To daje mokriščem raznolikost in dinamičnost, zaradi česar so globalno eden od najbolj produktivnih habitatov, takoj za tropskimi deževnimi gozdovi (Sadoul, Walmsley in Charpentier 1998; Polajnar Horvat in Smrekar 2021).

Ljudje so skozi zgodovino krčili mokrišča, ker so si vedno bolj podrejali naravo, pri čemer ni bilo razlike med celinskimi in obalnimi vodami (Davidson 2014). To so v Evropi počeli že v obdobju rimske države, v podobnem času pa tudi na Kitajskem (An s sodelavci 2007). Z razvojem družbe in prostorsko širitvijo poselitve so mokrišča ljudje dojemali kot neizrabljen prostor in so jih zaradi sodobnejše tehnologije vse lažje krčili. V 20. stoletju se je njihov delež v Sloveniji zmanjšal za 40 % (Beltram 1999), globalno pa za polovico (Finlayson in Spiers 1999), še zlasti po letu 1970 (Geijzendorffer s sodelavci 2019). Večinoma so bila izgubljena močvirja in vlažni travniki. Ocenjujejo, da 36 % mokriščnim rastlinskim in živalskim vrstam grozi izumrtje (Perennou s sodelavci 2020). Mokrišča danes pokrivajo manj kot 1 % Zemljinega površja (Geijzendorffer s sodelavci 2019).

Izjemno velik problem je tudi degradacija mokrišč, ki je posledica onesnaževanja, povečevanja količine biomase, širjenja tujerodnih invazivnih vrst, lova in ribolova, intenzivnega kmetijstva, podnebnih sprememb itd. (Stoll Kleemann, de la Vega-Leinert in Schultz 2010). Mokrišča so pomembna tako z okoljskega kot tudi družbenega in gospodarskega vidika (Bhowmik 2020). So ključnega pomena za ohranjanje biotske raznovrstnosti ter pomembni ponudniki različnih dobrin in storitev, kot so kakovost vode, preprečevanje poplav in ponor ogljika (de Groot s sodelavci 2012; Scholte s sodelavci 2016). Mokrišča zagotavljajo različne ekosistemske storitve ne le za rastline in živali, temveč tudi za ljudi (Smrekar s sodelavci 2019). Mokrišča so priljubljena območja za rekreacijo in sprostitve, pomembni pa sta tudi njihovi estetska in izobraževalna funkcija (Sharma in Singh 2022).

Kljub vsem znanim dobrobitim mokrišč jih ljudje še vedno prepogosto razumemo kot nepomemben, odvečen in manj vreden del pokrajine (Polajnar Horvat 2008). Kot odziv na intenzivno degradacijo in spreminjanje mokrišč so države na svetovni in evropski ravni oblikovale različne politike za upravljanje mokrišč in vplivnih območij. Na svetovni ravni je bila leta 1971 sprejeta Ramsarska konvencija (Ramsar 2022), ki poudarja preudarno rabo ter celovit pristop k načrtovanju in njihovemu upravljanju. Na ravni Evropske unije je nastalo omrežje Natura 2000, katerega glavni cilj je ohranjanje biotske raznovrstnosti (Blicharska s sodelavci 2016). Na državnih ravneh pa so jih pogosto zavarovali kot krajinske ali narodne parke (Mežan 2016). Kljub navidezno dobri sistemski ureditvi le malo držav v praksi učinkovito izvaja omenjene politike. Še posebej so neučinkovite, kadar so v ospredju gospodarski interesi (Verhoeven 2014; Zhu s sodelavci 2019).

Ena od možnosti za doseganje učinkovitejšega participativnega upravljanja mokrišč je vzpostavitev koncepta prostovoljnega sporazuma za ohranjanje mokrišča (Muccitelli s sodelavci 2023). Zamisel temelji na metodologiji sporazuma o varstvu porečij, ki je zelo uveljavljena v Franciji in Italiji (Bravard 2016). Ta zagotavlja trajnostno upravljanje in razvoj mokrišč, boljše usklajevanje in doseganje soglasij med deležniki, vključenimi v upravljanje, ter zmanjšuje neskladja med okoljskimi vprašanji in gospodarskimi dejavnostmi na mokriščih (Smrekar s sodelavci 2019; Polajnar Horvat in Smrekar 2021).

Prostovoljni sporazum za ohranjanje mokrišč vključuje različne javne in zasebne deležnike, zainteresirane za uspešno delovanje mokrišč (Smrekar, Polajnar Horvat in Ribeiro 2020). Sporazum je razvit in formaliziran v procesu odločanja s sodelovanjem in pogajanjem. Dolgoročen proces je predpogoj za njegovo uspešno izvajanje.

Sporazum za ohranjanje mokrišč za upravljavce mokrišč ni obvezen dokument. Če pa ga deležniki podpišejo, je treba slediti sprejetemu akcijskemu načrtu, ki je njegov sestavni del. Na ravni Evropske unije še ni tovrstnega zakonodajnega okvira. Po drugi strani pa takšni sporazumi zasledujejo glavne cilje evropskih okoljskih direktiv (Direktiva ... 1992; 2000; 2007; 2009). Vse te direktive med svoje cilje vključujejo vključujoče trajnostno upravljanje in razvoj mokrišč. Problem pa je, da ti cilji pogosto ostanejo zgolj na papirju (Gusmaroli s sodelavci 2020).

Namen prispevka je prikazati prenosljivost in uporabnost ponekod v sredozemskem prostoru že uveljavljene metode sporazuma za ohranjanje porečij ali mokrišč na slovenska mokrišča. Ugotoviti želimo, kako uspešna je lahko ta metoda v tem prostoru. To lahko dosežemo s pomočjo širokih participativnih procesov, v katerih se zainteresirane strani, kot so javne in izobraževalne ustanove ter deležniki iz civilne družbe in poslovnega sveta, zavežejo, da bodo varstvo mokrišč vključili v svoje redne dejavnosti (Smrekar s sodelavci 2019). Vse to naj bi vodilo v večjo usklajenost med odločevalci in deležniki na pilotnem območju mokrišča v Krajinskem parku Sečoveljske soline in zaledju z željo po kakovostnejšem upravljanju z razvojem in vključevanjem dogovorjenih ukrepov. V primeru, da med deležniki ni interesa ali zmožnosti po pripravi sporazuma o ohranjanju mokrišča, lahko pripravijo tudi manj zavezujoč memorandum o ohranjanju mokrišča, ki ne vključuje akcijskega načrta.

1.1 Oris pilotnega območja

Krajinski park Sečoveljske soline (slika 1) je leta 1990 ustanovila občina Piran, status državnega pomena pa je pridobil leta 2001 (Pipan in Topole 2023). Razprostira se v jugozahodnem delu Slovenije in povezuje Jadransko morje s poplavno ravnico reke Dragonje, neposredno ob meji z Republiko Hrvaško. Po naravogeografski klasifikaciji Evrope, ki temelji na podnebju, kamninah in prsti, sodi območje v sredozemsko regijo (Perko, Ciglič in Hrvatini 2021). Zavarovano območje obsega približno 674 ha (Čonč 2020). Sečoveljske soline so ene najsevernejših aktivnih solin v Sredozemlju. Osnova solin je izliv reke Dragonje, ki je prekrit z do 90 m debelimi sedimenti (Ogorelec, Mišič in Faganeli 2000), dotok katerih je še vedno znaten, saj je v zaledju močno sproščanje sedimentov, predvsem iz erozijskih žarišč (Zorn 2009; Kovačič 2020).

Pridelava soli na obravnavanem območju najverjetneje sega v antično obdobje, pisni viri o tej dejavnosti pa segajo v 13. stoletje (Pahor in Poberaj 1963; Guštin 2015). Sečoveljske soline so imele v preteklosti velik strateški in gospodarski pomen za mesto Piran, ki je od konca 13. do konca 18. stoletja pripadal Beneški republiki. Pri tem je bila pridelava soli ključnega pomena, saj je nepogrešljiva sestavina pri pripravi številnih jedi in je bila v tistem času najboljši konzervans hrane. Človek je že v preteklosti lahko vsaj delno vplival in spreminjal naravo, s sistemom nasipov in kanalov pa uravnaval vodostaj in omogočal učinkovitejše delovanje solin. Danes na obravnavanem območju obstajata dve vrsti solin: območje *Lera* na severu s posodobljeno proizvodnjo soli in območje *Fontanigge* na jugu, ki je srednjeveški del solin (Piranske ... 2022). Območje Krajinskega parka Sečoveljske soline ni poseljeno.

Zaradi dolgotrajnega človekovega delovanja se je izoblikoval značilen solinski ekosistem. V Krajinskem parku najdemo kar 45 vrst z rdečega seznama ogroženih rastlin, šest vrst dvoživk, devet vrst plazilcev, več kot 300 vrst ptic in 11 vrst sesalcev. Največ vrst je na območju omejenega človekovega delovanja, predvsem tam, kjer je vodno ravnovesje v delovanju ekosistema ohranjeno. Pretežna gospodarska dejavnost je osredinjena na pridelavo soli. Majhna zasebna kmetijska zemljišča sestavljajo travniki, pašniki, njive, sadovnjaki in vinogradi. Muzej solinarstva, ki je v sklopu parkovne dejavnosti poleg naravovarstvene, ponuja možnost izobraževanja in turizma (Topole in Pipan 2022), žal pa zadnja leta stagnira, saj je premalo sodelovanja med upravljavci naravne in kulturne dediščine. Muzej solinarstva je leta 2003 prejel medaljo Europa Nostra za zgledno in občutljivo revitalizacijo kulturne pokrajine. Solna polja zaradi nevezdrževanja nasipov propadajo, vse manj pa je tudi solinarskih hiš – od v 19. stoletju evidentiranih skoraj 500, jih je danes zgolj še okoli 70 (Pipan in Topole 2023). Prav tako je upravljavec morskega rezervata razvil edinstven terapevtski turistični produkt (*Thalasso Spa Lepa Vida*), rekreativne dejavnosti pa se izvajajo v manjših skupinah (Sovinc 2012; Škornik in Sovinc 2017). Vse to je vodilo do odločitve,

da je od leta 1993 območje uvrščeno na Seznam mokrišč mednarodnega pomena Ramsarske konvencije (Ramsar 2022). Vsaj v opuščenem delu Sečoveljskih solin, imenovanem *Fontanigge*, gre za kompleksen preplet narave in družbe. Več stoletij stari kanali in solna polja omogočajo življenje številnim rastlinskim in živalskim vrstam, zlasti pticam in želvam (Pipan in Topole 2023).

2 Metode

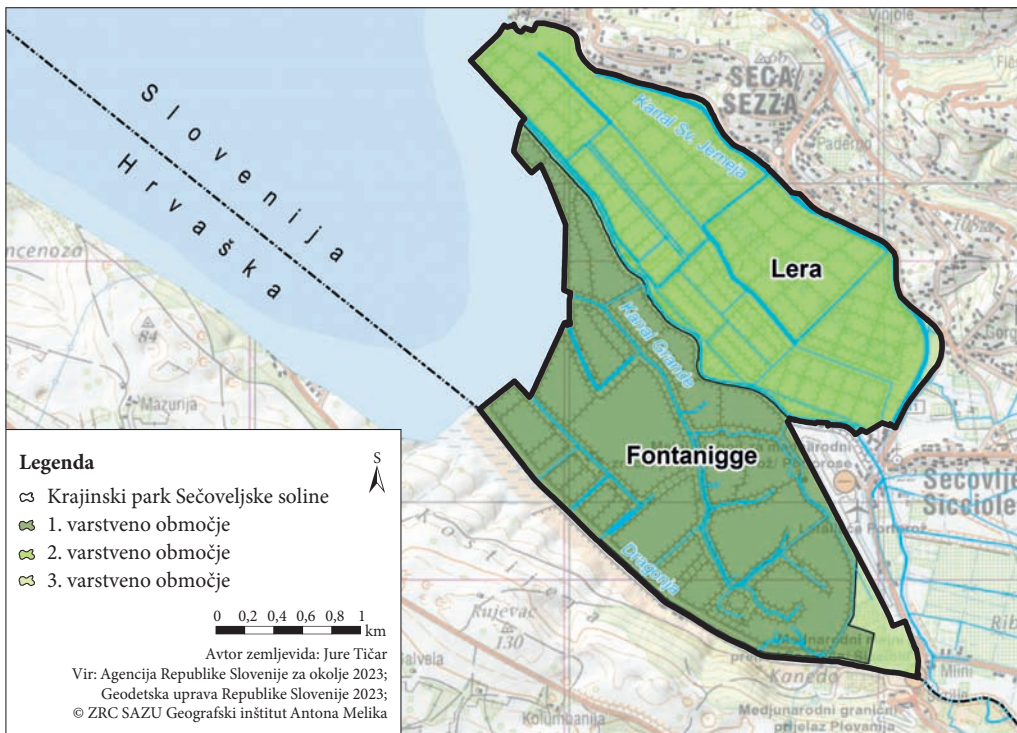
Spodaj predstavljeni koraki raziskovalnega dela vključujejo različne metode in jih je mogoče prilagoditi značilnostim katerega koli mokrišča in njegove okolice.

2.1 Analiza zakonodajnega okvirja

Za razumevanje konteksta je nujno poznavanje zakonskih podlag, povezanih z upravljanjem mokrišč na lokalni, regionalni in državni ravni, ravni Evropske unije in svetovni ravni. Poleg zakonov je potrebno tudi poznavanje različnih predpisov, postopkov, načrtov, sporazumov ipd., ki jasno določajo naloge, pristojnosti, obveznosti in pravice posameznih deležnikov za upravljanje mokrišč ter s tem njihovo varstvo.

2.2 Oris pilotnega območja

V znanstvenem opisu pilotnega območja zbiramo pomembne informacije o mokrišču z vidika ekološkega (s poudarkom na prisotnih habitatnih tipih ter rastlinskih in živalskih vrstah, še posebej najbolj

Slika 1: Krajinski park Sečoveljske soline z okolico.

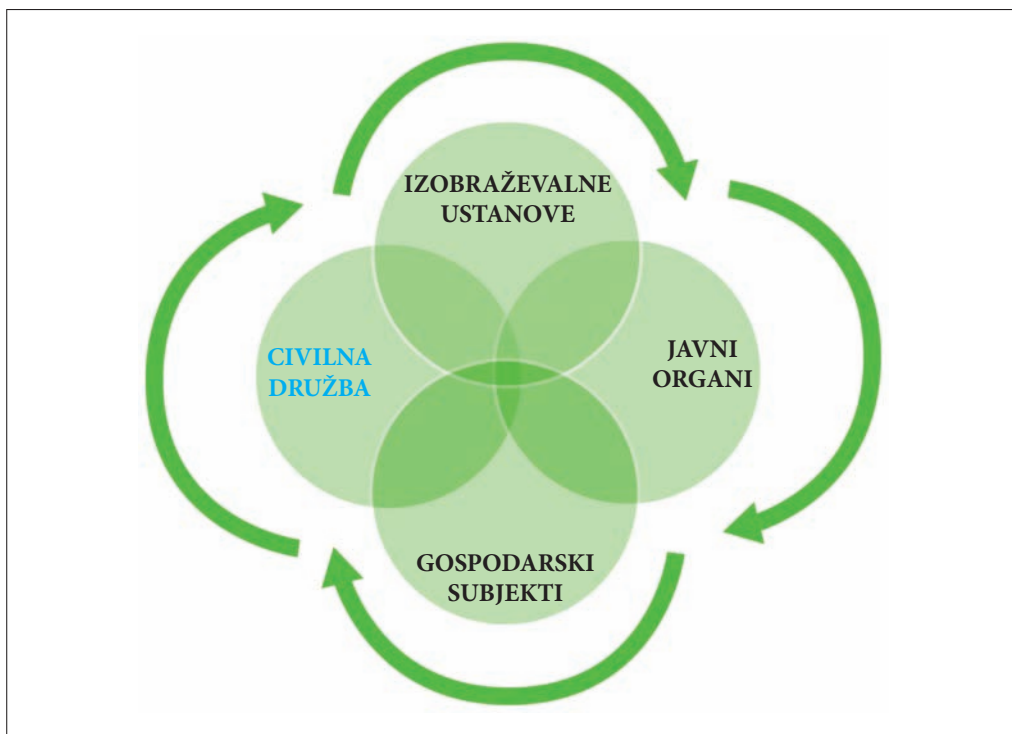
ogroženih), družbeno-ekonomskega in prostorskega razvoja. Informacije zbiramo, da bi lahko cilje uskladili z izzivi in prednostnimi nalogami upravljanja mokrišča. Želimo se pripraviti na morebitne grožnje in nevarnosti ter vzpostaviti učinkovito upravljanje.

2.3 Prepoznavanje potencialnih deležnikov

Pomemben korak je iskanje vseh potencialnih deležnikov. Zainteresirane strani je mogoče prepoznati z naslednjimi metodami: viharjenje možganov (*brainstorming*) s strokovnjaki in posamezniki, ki dobro poznajo področje in območje, pregledom literature, z različnimi pobudami in študijami, povezanimi s preučevano tematiko, razgovori s predstavniki različnih organizacij ter s pregledom spletnih strani, povezanih z obravnavano tematiko (Bole, Šmid Hribar in Pipan 2017). Potencialne deležnike razdelimo v štiri skupine (slika 2), pri čemer ima vsak deležnik potencialen vpliv glede na svojo »institucionalno« vlogo v družbi (Cavallini s sodelavci 2016). Preplet štirih skupin deležnikov nadgrajuje običajnejši preplet treh (javni organi, izobraževalne ustanove, gospodarski subjekti) tako, da kot četrto skupino dodamo še civilno družbo (Woo Park 2014). Ko je postopek prepoznavanja deležnikov sklenjen, dobimo seznam skupin vseh do takrat znanih potencialnih deležnikov.

2.4 Anketiranje deležnikov

Po vzpostavitvi stika s potencialnimi deležniki želimo od njih pridobiti več informacij. Vprašalniki so ena od rešitev za pridobitev ustreznih informacij za podrobnejšo analizo potencialnih deležnikov.

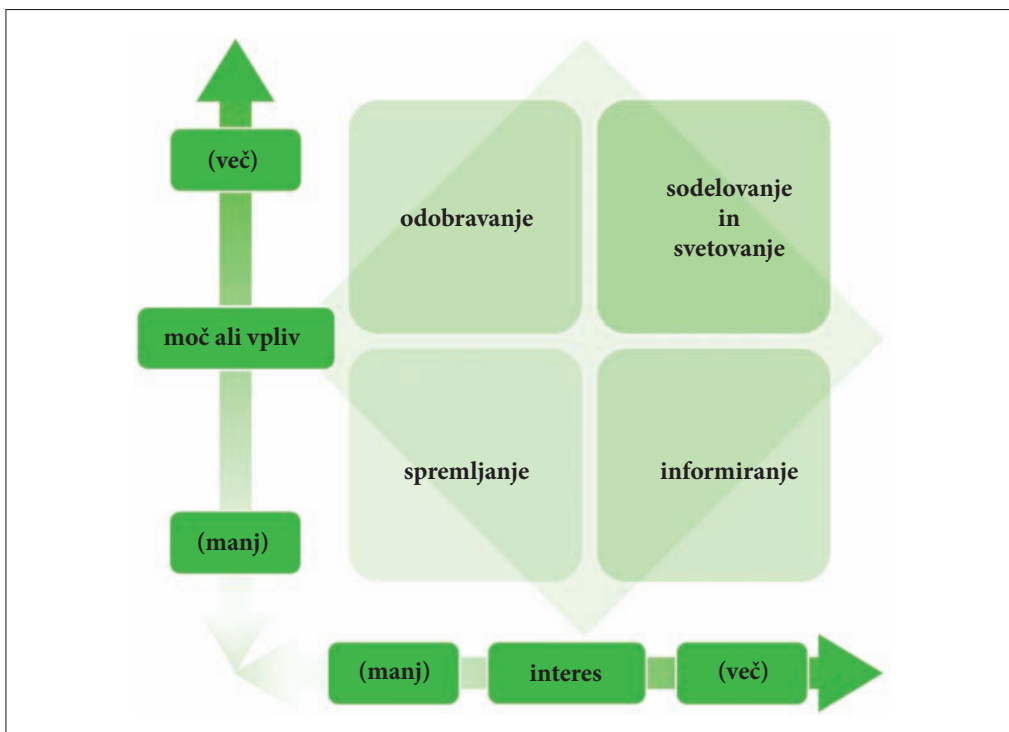

Slika 2: Preplet skupin potencialnih deležnikov omogoča učinkovitejše in preglednejše medsebojno sodelovanje (prirejeno po Cavallini s sodelavci 2016).

Deležniki, ki se pozitivno odzovejo na sodelovanje, izpolnijo poglobljen vprašalnik, s katerim pridobimo ključne informacije za nadaljnjo analizo. Končni rezultat je seznam deležnikov in razvrstitev v različne skupine glede na njihovo območje delovanja (od lokalnega do globalnega), področje delovanja (v skladu s pristopom prepletanja štirih skupin potencialnih deležnikov), vpliva na upravljanje mokrišč ter zanimanja v skladu z matriko interesov in vplivov (Dearden, Jones in Sartorius 2003). Seznam deležnikov je treba med postopkom stalno posodabljati, da se zagotovi dosledno vključevanje vseh ključnih deležnikov. Gre za dinamičen proces, v katerega lahko potencialni deležniki kadarkoli med postopkom vstopijo ali izstopijo.

2.5 Razvrstitev deležnikov

Deležnike razdelimo na podlagi matrike interesov in vplivov (slika 3). Ta matrika na eni strani izraža interes deležnikov za preučevano vsebino v primerjavi s stopnjo njihovega vpliva na območju (Hunjan in Pettit 2011; Analyzing ... 2020). S tem pristopom je mogoče deležnike oceniti glede na njihovo moč in interes. Njihov interes in vpliv merimo z dvema vprašanjema. Interes se kaže z zanimanjem ali bi želel biti deležnik obveščen, se posvetovati ali dejavno sodelovati v postopku sklenitve sporazuma za ohranjanje mokrišča. Vpliv merimo z vprašanjem, kako velik vpliv ima deležnik na postopek priprave in izvajanja sporazuma za ohranjanje mokrišča. Postopek zbiranja deležnikov zaključimo z oblikovanjem celovitega seznama vključenih deležnikov. To je bistveno orodje za razvoj in izvajanje sporazuma za ohranjanje mokrišča, pri čemer je izrednega pomena, da vzpostavimo uspešen dialog z deležniki (Barnhart s sodelavci 2018).

Slika 3: Analiza deležnikov z uporabo matrike »interesov in vplivov« ter opredelitev njihovih vlog v procesu (prirejeno po Analyzing ... 2020).

2.6 Delavnice

Deležnike z velikim vplivom in močjo povabimo, da se pridružijo postopku sodelovanja pri upravljanju mokrišča, začenši z delavnicami. Gre za niz javnih srečanj, katerih namen je vzpostaviti participativno upravljanje. Srečanja lahko potekajo v živo ali prek spleta. Za slednje se odločimo, če ocenjujemo, da odziv ne bo tako uspešen (epidemije, pomanjkanje časa), kot v živo, vendar je pri spletnih dogodkih nujna uporaba inovativnih participativnih tehnik. Na delavnicah lahko uporabimo različne metode, na primer svetovna kavarna (Razpotnik, Nared in Urbanc 2008) ali fokusna skupina (Marot 2011). Namen je doseči čim večjo usklajenost in soglasje med deležniki in odločevalci ter zmanjšati in ublažiti neso-glasja, ki nastajajo med različnimi sektorji, predvsem med naravovarstvenim in gospodarskim (Smrekar s sodelavci 2019). Delo temelji na udeležbi glavnih zainteresiranih strani in njihovem sodelovanju. Aktivno sodelovanje zainteresiranega lokalnega prebivalstva na tem področju ni novost (Hunjan in Pettit 2011) in se kaže kot spodbudno za konstruktiven dialog med deležniki, ki ustvarjajo mrežo odgovornih deležnikov, osredinjenih na doseganje skupnih ciljev. Končni cilj delavnic je priprava vsebin, vključenih v sporazum za ohranjanje mokrišča.

2.7 Scenariji

Trije scenariji razvoja obravnavanega mokrišča, ki se oblikujejo zaporedno, temeljijo na rezultatih participativnega procesa (scenarij trendov, usmerjeni scenarij in prednostni scenarij), pridobljenih skozi niz delavnic, pri čemer morajo strokovnjaki s posameznih tematskih stebrov ves čas usmerjati in sooblikovati nastajanje scenarijev.

Prvi je scenarij trendov, v katerem na treh strateških področjih (upravljanje, okolje ter gospodarski in družbeni razvoj) opredelimo izzive, se z njimi soočimo in najdemo njim pripadajoče rešitve.

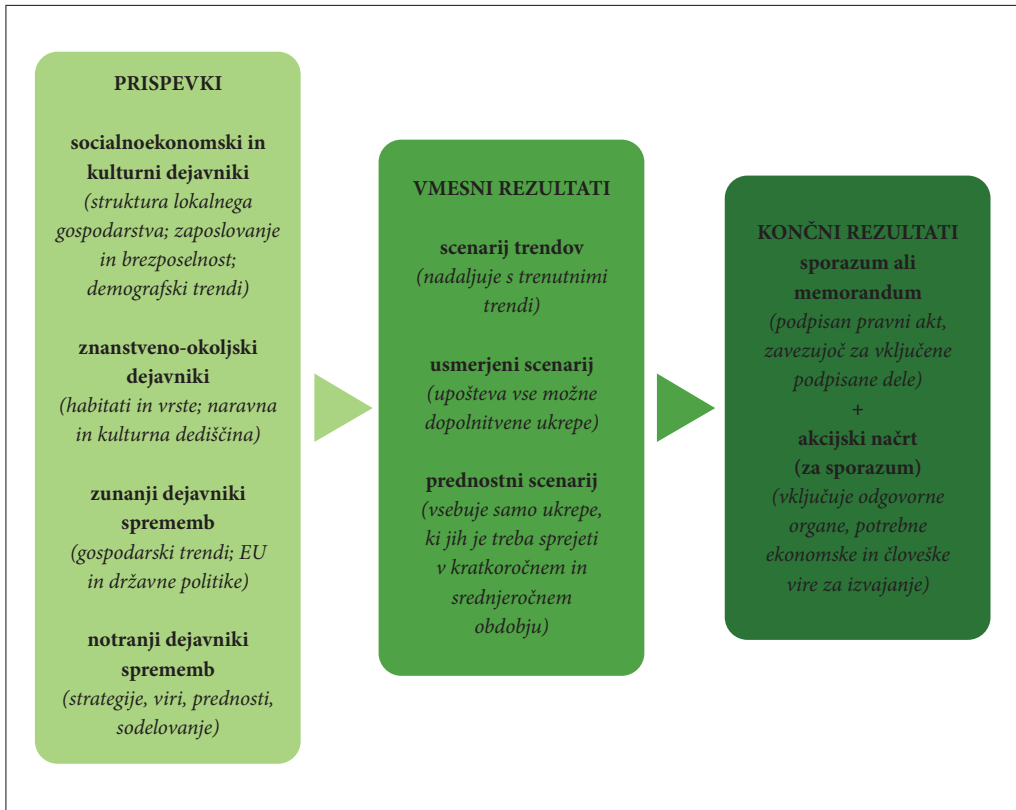
Sledi mu usmerjeni scenarij, ki ga sestavljajo ista strateška področja, v okviru katerih nizamo cilje in njim pripadajoče ukrepe, pobude in tveganja. Enako je zastavljen tudi prednostni scenarij, le da gre za vsebinsko nadgradnjo usmerjenega in je tudi končni scenarij predvidenega razvoja.

2.8 Oblikovanje sporazuma ali memoranduma za ohranjanje mokrišča

Na podlagi rezultatov predhodnih korakov se oblikuje sporazum o ohranjanju mokrišča s pripadajočim akcijskim načrtom, ki opredeljuje izpolnjevanje ciljev, povezanih z obnovo okoljskih, družbenih in gospodarskih vidikov izbranega mokrišča. Akcijski načrt je sestavljen iz ukrepov in dejavnosti, o katerih so se dogovorile zainteresirane strani, podpisnice sporazuma. Izvajanje akcijskega načrta poteka na podlagi dogovorjenega časovnega zaporeda, proračuna in odgovornosti. Če je akcijski načrt preveč ambiciozen in dogovor o usklajevalnih ukrepih ni mogoč, se lahko sporazum o ohranjanju mokrišča spremeni v memorandum o ohranjanju mokrišča. V nasprotju od sporazuma vključuje memorandum okrnjen akcijski načrt, kjer so opredeljeni zgolj cilji, ukrepi, pobude in tveganja za področja upravljanja, okolja ter gospodarskega in družbenega razvoja.

2.9 Podpis sporazuma ali memoranduma za ohranjanje mokrišča

V zadnjem koraku poteka sklepno srečanje, na katerem vsi zainteresirani deležniki, vključeni v participativni proces, razvit med skupinskim delom z deležniki, podpišejo pristop k dokumentu (slika 4). Sporazum o ohranjanju mokrišča je formalno dejanje, s katerim se različne zainteresirane strani zavežejo, da bodo izvedle vse dejavnosti, navedene v priloženem akcijskem načrtu, da bi dosegle načrtovane cilje upravljanja mokrišča. Na drugi strani pa je memorandum o ohranjanju mokrišča ohlapnejši dokument, ki zavezuje podpisnike k sodelovanju in je šele srednjeročna podlaga za pripravo akcijskega načrta in nadaljnjo pripravo sporazuma o ohranjanju mokrišča.

Slika 4: Shema korakov procesa za uspešno vzpostavitev upravljanja do podpisa porazuma o ohranjanju mokrišča (prirejeno po Palazzo s sodelavci 2021).

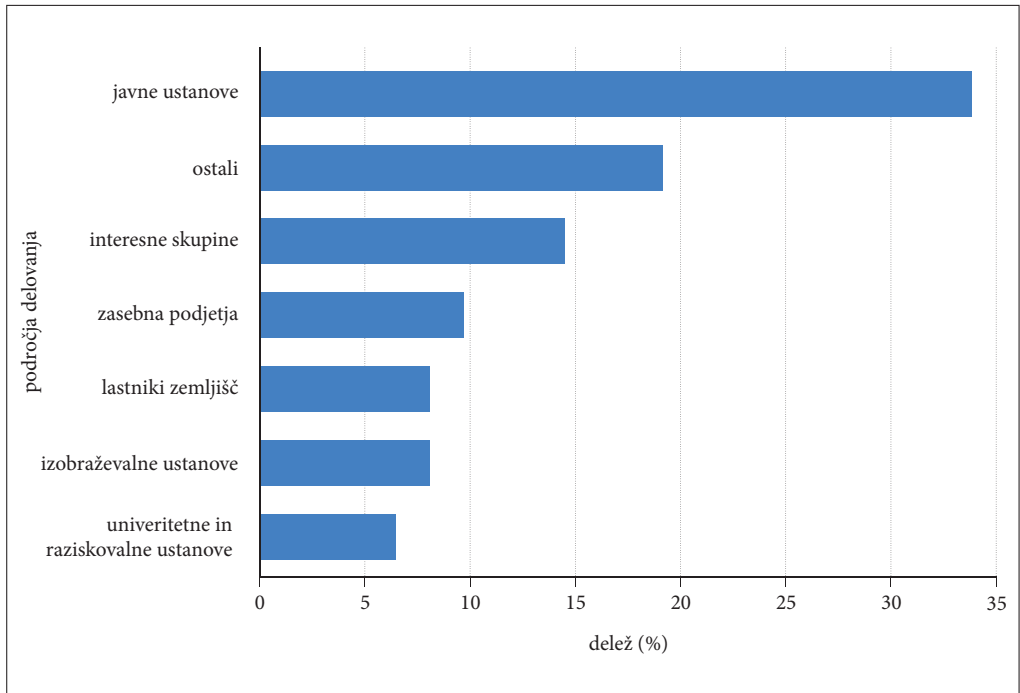
3 Rezultati

3.1 Anketiranje in razvrstitev deležnikov

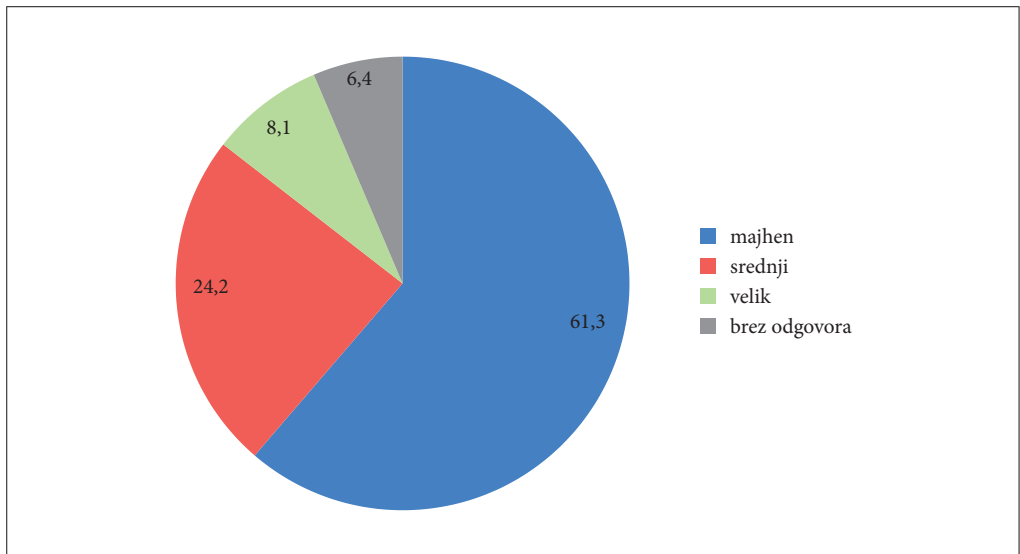
Z vprašalnikom, ki smo ga razposlali s spletno in klasično pošto, smo nagovorili približno 200 potencialnih deležnikov v lokalni skupnosti in širše ter jih zaprosili, da odgovorijo na vprašalnik s priloženim spletnim naslovom. Na spletni vprašalnik, ki je bil aktiven med junijem 2020 in januarjem 2021, je odgovorilo 62 deležnikov iz Slovenije in Hrvaške.

Glede na njihove odgovore smo jih povabili k sodelovanju v nadaljevanju raziskave.

Deležniki (slika 5) so bili iz univerzitetnih in raziskovalnih ustanov (6,5 %), izobraževalnih ustanov (8,1 %), lastniki zemljišč (8,1 %), zasebni podjetniki (9,7 %), člani interesnih skupin (na primer neprofitna in nevladna organizacija; 14,5 %) ter predstavniki drugih področij (na primer interesno društvo za zaščito narave, zakupnik kmetijskih zemljišč, kmetje, zainteresirana javnost zaradi mejnega vprašanja; 19,2 %) in javnih ustanov (33,9 %). Iz odgovorov smo ugotovili, da so njihova področja delovanja osredinjena predvsem na turizem (32,3 %) in biotsko raznovrstnost (32,3 %), najmanj pa na energijo (3,2 %).

Slika 5: Področja delovanja vključenih deležnikov.

Slika 6: Mnenje o vplivu deležnikov na proces nastanka sporazuma oziroma memorandum za ohranjanje mokrišča (v %).

Ugotovili smo, da so deležniki aktivni na lokalni (35,5 %) ali državni (29,0 %) ravni, regionalna in mednarodna raven pa sta slabše, a še vedno solidno zastopani (obe s 17,7 %). Cilj aktivnosti, ki se nanaša na Krajinski park Sečoveljske soline z zaledjem, se je izkazal za še pomembnejšega, saj je področje delovanja deležnikov večinoma le delno (61,3 %) ali ga sploh ni (27,4 %). Poleg tega smo anketirance prosili, naj delijo svoje zaupanje in izkušnje s participativnimi procesi upravljanja mokrišča. Večina deležnikov srednje pozna participativne procese (48,4 %) in njihovo delovanje (50,0 %) ter ima malo izkušenj (58,1 %). Poznavanje sporazuma ali memoranduma za ohranjanje mokrišč je še slabše. Približno polovica deležnikov malo pozna proces oblikovanja sporazuma oziroma memoranduma (48,4 %) in način dela (53,2 %), še več pa jih ima malo izkušenj (77,4 %).

Glede na rezultate menimo, da morajo biti raziskovalne dejavnosti še bolj osredinjene na spodbujanje in podrobno razlago vključujočih procesov oblikovanja sporazumov oziroma memorandumov o ohranjanju mokrišč.

Ko smo prepoznali ozadje deležnikov, smo želeli izvedeti več o njihovem morebitnem sodelovanju v prihajajočem procesu dela. Visok odstotek deležnikov je želel biti le obveščen (45,2 %), nekateri so izrazili željo po sodelovanju v posvetovalnem procesu (21,0 %), 27,4 % pa jih je želelo aktivno sodelovati. Dejstvo, da doslej niso bili vključeni v te procese, se jasno odraža v njihovi oceni vpliva, za katerega menijo, da ga bodo imeli na razvoj sporazuma oziroma memoranduma. Večina jih je menila, da imajo majhen (61,3 %) in srednji (24,2 %) vpliv, medtem ko je le 8,1 % deležnikov trdilo, da imajo lahko velik vpliv na proces nastanka dokumenta (slika 6).

Že na samem začetku participativnega procesa je ključno razjasniti vloge vsakega deležnika, da bi izpolnili pričakovanja deležnikov in razvili skupno vizijo, saj takšen proces lahko izboljša upravljanje in odločanje. Pomembno lahko prispeva tudi k opolnomočenju lokalnih prebivalcev (Palazzo s sodelavci 2021). V primeru Krajinskega parka Sečoveljske soline je pomembno tudi, kako motivirati in vključiti okoliške prebivalce v participativne procese, saj živijo v zaledju parka, ne pa znotraj parka.

3.2 Delavnice, scenariji in oblikovanje memoranduma

Glede na odziv, smo deležnike povabili k sodelovanju v nadaljnjem procesu, ki ga je sestavljalo pet spletnih srečanj v času zdravstvene krize (epidemije), od oktobra 2020 do marca 2021. Na vseh srečanjih je skupaj sodelovalo 34 deležnikov.

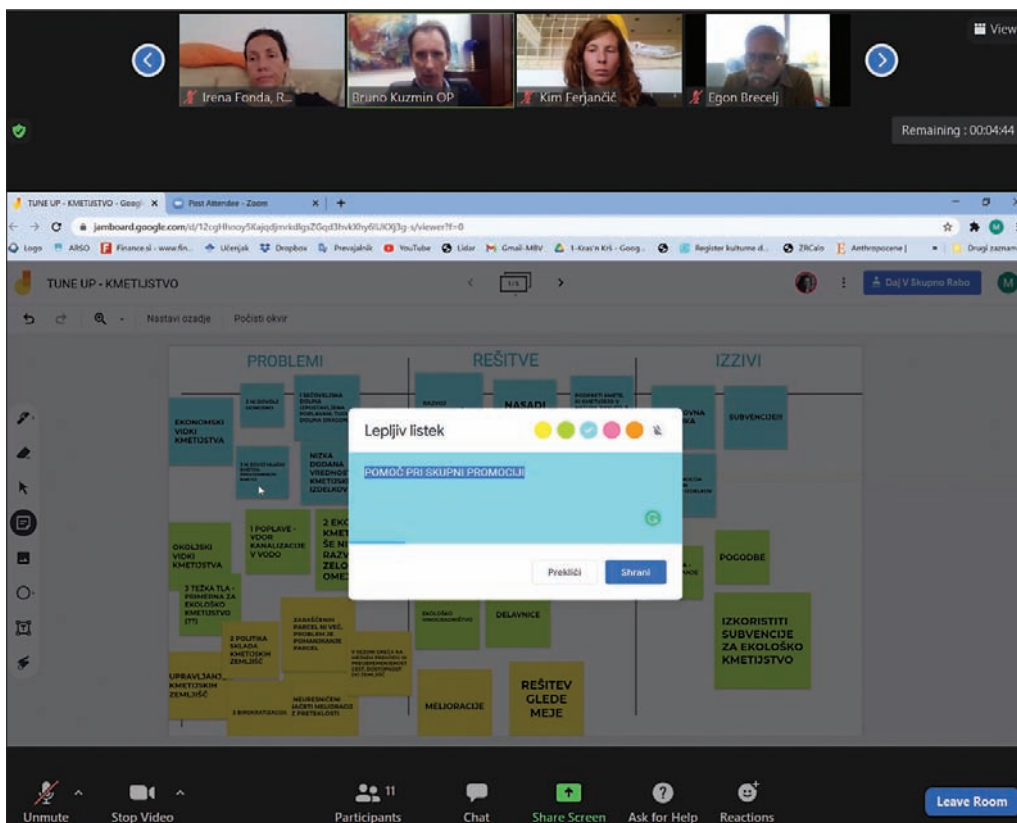
Dvanajst deležnikov se je udeležilo prvega, uvodnega dogodka. Udeležence smo seznanili z dosedanjimi izkušnjami in pojasnili, zakaj menimo, da je participativni proces v Krajinskem parku Sečoveljske soline primerna oblika sodelovanja. Izpostavljen je bil pomen pričujočega procesa za Krajinski park Sečoveljske soline ob glavnih izzivih, s katerimi se srečuje zavarovano območje. Moderator srečanja je udeležencem predstavil celotno strukturo niza delavnic in potek celotnega procesa. Sledila je vodena razprava. Oblikovane so bile tri manjše skupine, v katerih so se udeleženci predstavili in skupaj odgovorili na dve vprašanji: »Kakšno je vaše splošno dožemanje procesa in kaj bi pri njem spremenili?« in »Kaj je po vašem mnenju največji izziv, ki ga je treba obravnavati?«. Ključne ugotovitve so udeleženci sproti vnašali v spletno orodje *Jamboard*. V zadnjem delu so predstavniki skupin predstavili rezultate posameznih skupin, čemur je sledila izmenjava mnenj in dopolnitev rezultatov. Srečanje smo sklenili z zaključnim govorom in predstavitevjo nadaljnjih korakov v procesu.

V vmesnem času med prvim in drugim srečanjem smo ugotovili, kje se kažejo osnovni izzivi, zato smo vključili različne strokovnjake, ki so pripravili strokovne podlage za kmetijstvo, turizem in naravovarstvo s posebnim poudarkom na strogo zavarovani vrsti želve, močvirski sklednici. Ta je bila prepoznana za povezovalni člen s kmetijstvom in turizmom ter za morebitno blagovno znamko. Za vsakega od teh tematskih stebrov smo pripravili scenarij trendov s strateških področij upravljanja, okolja ter gospodarskega in družbenega razvoja. Navedli smo probleme in njim pripadajoče rešitve ter izzive (preglednica 1).

Drugega srečanja se je udeležilo 24 deležnikov, ki smo jih preko spletne delavnice povabili k sodelovanju v nadaljnjem procesu priprave sporazuma oziroma memoranduma o ohranjanju mokrišča. V prvem delu srečanja so različni strokovnjaki pojasnili namen, spregovorili o preučevanem območju, varstvu in vlogi močvirske sklednice kot načinu združevanja varstva narave, kmetijstva in turizma ter potencialni blagovni znamki, pri čemer so izpostavili blagovno znamko *Kozjansko jabolko* kot primer dobre prakse. Drugi del srečanja je bil namenjen vodeni razpravi po metodi svetovne kavarne (slika 7). Oblikovane so bile tri nekoliko večje skupine od sedem do devet udeležencev. Deležniki so se predstavili in skupaj razmišljali o problemih, rešitvah in izzivih, povezanih s tremi tematskimi stebri: naravovarstvom, kmetijstvom in turizmom. Tako so začeli nadgrajevati osnutek scenarija trendov. Vsak steber sta vodila strokovni vodja in zapisnikar. Strokovni vodja je vodil skupinsko razpravo in

Preglednica 1: Primer iz scenarija trendov.

PROBLEMI	REŠITVE	IZZIVI
ne živi se po načelih NATURE 2000	predstavitev prednosti NATURE 2000	prepričevanje prepričanih, da NATURA 2000 ne prinaša samo omejitev

Slika 7: Z metodo svetovne kavarne so se udeleženci spletnega srečanja ukvarjali s problemi, rešitvami in izzivi.

ključne ugotovitve deležnikov zabeležil s spletnim orodjem *Jamboard*. Po dvajsetih minutah so skupine zamenjale temo. Na koncu so strokovni vodje predstavili rezultate tematskih stebrov v scenariju trendov.

Po zaključku srečanja smo se odločili, da akcijskega načrta v tej fazi ne bomo izdelali. Vzrok za to je bilo premajhno število deležnikov, ki bi lahko prevzeli odgovornost za izvedbo posameznega ukrepa v akcijskem načrtu. Na podlagi izkušenj iz Krajinskega parka Ljubljansko barje (Polajnar Horvat in Smrekar 2021) smo se odločili, da sporazum o ohranjanju mokrišča nadomestimo z memorandumom o ohranjanju mokrišča, ki vsebuje le del akcijskega načrta (cilji, ukrepi, pobude in tveganja). V Sloveniji bi verjetno prišlo tudi do pravnih zapletov, če bi se odločili za izvajanje sporazuma za ohranjanje mokrišča, saj v njem predviden akcijski načrt vsebuje tudi finančne obveznosti, ob manjšem številu deležnikov in razpoložljivih sredstev pa je izvedba akcijskega načrta nejasna. V primeru podobnih izzivov so v Franciji in Italiji temu prilagodili tudi zakonodajo (Ernoul s sodelavci 2021).

Trije strokovnjaki s področja kmetijstva, turizma in naravovarstva so na podlagi rezultatov scenarija trendov pripravili usmerjeni scenarij na istih tematskih stebrih in z istimi strateškimi področji, le da so za posamezne cilje predstavili ukrepe, pobude in tveganja (preglednica 2).

Tretje srečanje, ki se ga je udeležilo 18 deležnikov, je prav tako potekalo kot spletna delavnica. Strokovnjaki so predstavili nadaljnje delo na področjih treh tematskih stebrov. Sledila je vodena razprava po metodi svetovne kavarne. Deležniki so v skupinah razpravljali ter skupaj s strokovnjaki iskali možne rešitve v okviru treh tematskih stebrov na območju Krajinskega parka Sečoveljske soline in širšega zaledja (slika 8). Oblikovane so bile tri skupine s po šestimi deležniki. V skupinah so se deležniki predstavili ter skupaj nadgrajevali predloge in rešitve za posamezne tematske stebre v okviru prednostnega scenarija. Vsak steber sta vodila strokovni vodja za določeno področje in moderator. Strokovni vodja je vodil skupinsko razpravo in ključne ugotovitve deležnikov zabeležil v orodje *Google Slides*. Po dvajsetih minutah so skupine zamenjale teme. Na koncu so strokovni vodje predstavili rezultate glede na tematske stebre. Izkazalo se je, da prihaja do vse večjega medsebojnega slišanja in razumevanja različnih

Preglednica 2: Primer iz usmerjenega scenarija.

CILJI	UKREPI	POBUDE	TVEGANJA
krepitev vrednosti narave na obravnavanem območju	ozaveščanje in izobraževanje lokalnih prebivalcev in obiskovalcev	<ul style="list-style-type: none"> • izobraževanje o pomenu ekološkega kmetijstva ter o ohranjanju naravne in kulturne dediščine, • povečanje ponudbe izobraževanj in kakovostnih turističnih programov o interpretaciji dediščine, • izobraževanje o oblikah trajnostnega turizma, • aktivnosti za ozaveščanje lokalne skupnosti o pomenu parka, • aktivnejša in bolj osredotočena komunikacija o pomenu odgovornega obnašanja skozi trajnostno politiko in aktivnosti v okviru Slovenia Green Park, • izvedba izobraževanj med deležniki o ozaveščanju vplivov turizma in kmetijstva na okolje skozi »zgodbo« močvirske sklednice, • ureditev primerne infrastrukture za opazovanje živali v naravnem okolju 	<ul style="list-style-type: none"> • nerazumevanje pomena naravne in kulturne dediščine, • odsotnost interesa ponudnikov za trajnostni turizem, • neozaveščenost ljudi o vedenju v naravnem okolju (na primer spuščanje psov, nenadzorovana hoja po zemljiščih, vandalizem)

deležnikov in odločevalcev. To vodi k zmanjšanju možnosti konfliktov pri vprašanih ohranjanja narave in razvoja gospodarskih dejavnosti (Palazzo s sodelavci 2021).

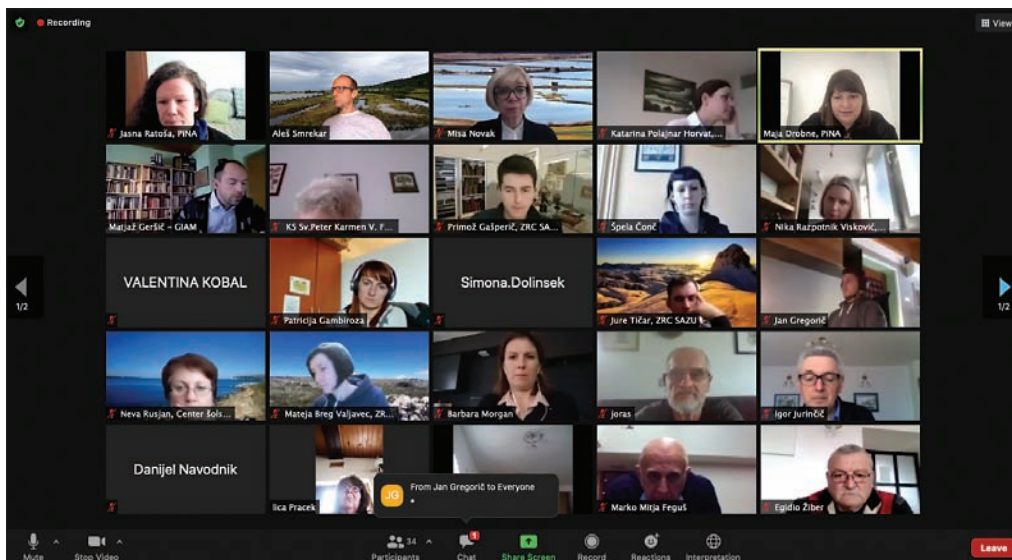
Tudi četrto srečanje, ki se ga je udeležilo 21 deležnikov, smo izvedli kot spletno delavnico. Glede na ugotovitve po drugem srečanju smo udeležence seznanili z manj zavezujočo vrsto dogovora – tako imenovanim memorandumom za ohranjanje mokrišča kot orodjem za celovitejši pristop k sodelovanju med obravnavanimi tremi sektorji – z glavnim ciljem ohranjanja Krajinskega parka Sečoveljske soline.

Predstavili smo osnutek besedila memoranduma za ohranjanje mokrišča, ki je bil zasnovan na podlagi prvih treh srečanj. Poudarili smo, da memorandum ni pravno oblikovan in zavezujoč dokument, temveč predstavlja prostovoljno zavezo deležnikov – podpisnikov. Njegova odlika je v neformalnem, a na dogovorni ravni zavezujočem pomenu, ki deležnike predvsem spodbuja k aktivnostim, jih pa ne sili ali omejuje.

Na srečanju je sledila poglobljena moderirana razprava, v kateri smo udeležence spodbujali h konstruktivnim predlogom sprememb besedila v scenariju, ki bi pomembno prispeval k njegovemu izboljšanju. Strokovnjaki so podali strokovno mnenje o razlogih za vključitev predlogov v dokument. Srečanje se je sklenilo z zahvalo za sodelovanje in predstavitev nadaljnjih korakov v procesu. Koordinatorji procesa in glavni deležniki so pokazali veliko zanimanja, znanja in pripravljenosti za aktivno sodelovanje pri trajnostnem razvoju območja.

V naslednjih tednih so udeleženci štirih srečanj prejeli povabilo k podpisu memoranduma za ohranjanje mokrišča, skupaj s prošnjo k sodelovanju pri nadaljnjih korakih za zaščito Krajinskega parka Sečoveljske soline in njegovega zaledja. Izkazalo se je, da takšen proces precej zbližja mnenja in zmanjša konflikte med deležniki. Gre za dinamičen način, ki lahko aktivira zeleno razmerje med različnimi interesi in podpira nove oblike sodelovanja deležnikov iz različnih sektorjev pri upravljanju mokrišč (Palazzo s sodelavci 2021).

Peto srečanje je bila sklepna konferenca, ki se je udeležilo 12 deležnikov. Med pripravami na konferenco so bili deležniki pozvani k oddaji prispevkov, ki bi jih lahko predstavili na zadnjem srečanju. Eden izmed deležnikov je povabilo sprejel in predstavil svoj prispevek. V nadaljevanju je bil predstavljen povzetek participativnega procesa preteklih štirih srečanj, katerih cilj je bil oblikovati sporazum oziroma memorandum za ohranjanje mokrišča, ki je aktivno vključeval vse relevantne deležnike in je

Slika 8: V moderirani razpravi so sodelovali številni deležniki

zajel celotno preučevano območje. Nato smo predstavili nadaljnje korake in pomen memoranduma za ohranjanje mokrišča. Le-ta predstavlja osnovo za pristop k pripravi sporazuma o ohranjanju mokrišča za Krajinski park Sečoveljske soline z zaledjem in akcijskega načrta, ki opredeljuje ukrepe in dejavnosti zainteresiranih strani.

3.3 Podpis memoranduma za ohranjanje mokrišča

Nadalje smo vzpostavili stik s potencialnimi podpisniki memoranduma ter jih spodbudili k pregledu vsebine in podpisu. V njem so bili izpostavljeni glavni cilji: (1) vzpostavitev mreže sodelovanja med ključnimi deležniki, (2) stabilno gospodarjenje s kmetijskimi zemljišči, (3) urejanje vodne bilance, (4) trajnostno upravljanje in razvoj, (5) čezmejno usklajevanje in razvoj, (6) dobro stanje naravnih habitatov, (7) ohranjanje želve močvirske sklednice, (8) krepitev narave v zavarovanih območjih, (9) vzpostavitev in učinkovito upravljanje blagovnih znamk, (10) krepitev in promocija naravne in kulturne dediščine, (11) izboljšanje prometne infrastrukture in trajnostne mobilnosti ter (12) oblikovanje

PODPISNIKI IN REFERENČNO OBMOČJE UPORABE

1. člen

Memorandum je prostovoljni dokument, ki ga podpišejo partnerja projekta in različni deležniki iz javnih organov, izobraževalnih in raziskovalnih ustanov, civilne družbe in gospodarskega sektorja ter ostali, povezani z mokriščem, z namenom uresničevanja ciljev za obnovo okoljskih, družbenih in gospodarskih vidikov mokrišča.

Ta Memorandum velja za območje Krajinskega parka Sečoveljske soline, kot je določeno v Uredbi o Krajinskem parku Sečoveljske soline (Uradni list RS, št. [29/01](#), [46/14](#) – ZON-C in [48/18](#)) ter za območje zaledja, ki je opredeljeno v prilogi B tega Memoranduma.

Da bi upoštevali režime različnih varstvenih območij in omogočili učinkovit in uspešen proces upravljanja, je območje Krajinskega parka Sečoveljske soline razdeljeno na tri varstvena območja.

SCENARIJ

2. člen

Sestavni del Memoranduma je Scenarij, ki je rezultat skupnih zaključkov vseh sodelujočih v procesu njegovega nastajanja in v katerem so po posameznih strateških področjih določeni cilji, ukrepi, pobude in tveganja.

CILJI

3. člen

Podpisniki ta Memorandum podpišejo z namenom uresničevanja naslednjih ciljev:

s področij upravljanja:

- U1: vzpostavitev mreže za sodelovanje med ključnimi deležniki (naravovarstvo, kmetijstvo, turizem) na območju KPSS in v zaledju;
- U2: Stabilno upravljanje s kmetijskimi zemljišči na območju KPSS in v zaledju;
- U3: Ureditev vodnega režima na kmetijskih zemljiščih na območju KPSS in v zaledju;

Slika 9: Izsek iz sprejetega memoranduma o ohranjanju mokrišča.

in promocija trajnostnih turističnih produktov. Rezultat sodelovanja na srečanjih je bil podpis Memoranduma o ohranjanju mokrišča Sečoveljske soline (slika 9) s strani 16 deležnikov.

Zavedati se moramo, da so mokrišča zelo kompleksni naravni ekosistemi, ki jih ni mogoče upravljati s sektorskimi pristopi in politikami. Ozki ukrepi običajno povzročajo škodljive stranske učinke. Zato je smiselno vzpostaviti upravljanje na več ravneh, da se izboljša medsebojno sodelovanje med območji mokrišč in njihovimi vplivnimi območji. Kombinacija glavnih ciljev v sporazumu oziroma memorandumu za ohranjanje mokrišča je izjemno pomembna. Nujno je strateško in participativno upravljanje mokrišč, pri katerem deležniki upoštevajo različne prostorske in vsebinske značilnosti in posebnosti (Gusmaroli s sodelavci 2020). Italijanske izkušnje (Voghera 2020) kažejo, da tovrstne pogodbe delujejo kot procesi s ciljem, da vzpostavijo skupen način dela med deležniki za sprejemanje odločitev in ne zgolj za izmenjavo mnenj. Gre za izgradnjo pionirskih partnerstev, ki so lahko dolgotrajna in postavljajo temelje za prostovoljne zaveze, ki jih bodo prevzeli različni javni in zasebni deležniki za trajnostno upravljanje mokrišč.

3.4 Nadaljnji koraki

Nakazali smo možnost, da bi sredstva za nadaljnje sodelovanje z deležniki in pripravo sporazuma lahko zagotovili preko raziskav, financiranih s strani Evropske unije. Krajinski park Sečoveljske soline je prevzel vodstvo v nadaljnjem postopku in se tudi zavezal, da bo poskrbel za povezovanje in povečanje števila deležnikov. Naslednje korake mora tako prevzeti upravljavec Krajinskega parka Sečoveljske soline kot koordinator memorandumu za ohranjanje mokrišča. Nujno je treba graditi trajnostno blagovno znamko o lokalni naravni dediščini, s katero se lahko poistovetijo tako prebivalci naselij v zaledju kot turisti. Ideja je, da bi imeli kmetovalci možnost uporabe blagovne znamke na svojih izdelkih, če bodo upoštevali načela trajnostne in ekološke pridelave. Poleg tega lahko s trajnostnimi zgodbami pomagamo izdelkom najti poti v bližnje restavracije in hotele.

Na žalost pobuda ni zaživela in posledično v Krajinskem parku Sečoveljske soline niso našli virov za nadaljevanje aktivnosti. Pobuda tako od leta 2021 čaka na morebiten finančni vir za nadgradnjo.

4 Sklep

Zavarovana mokrišča so po nacionalnih, evropskih ali globalnih dogovorih namenjena ohranjanju biotske raznovrstnosti ter kakovostnega življenja ljudi v in zunaj njih. Pogosto prihaja do nasprotujočih si interesov za njihovo upravljanje, ki so posledica različnih sektorskih politik ali lokalnih pritiskov, rezultat česar sta neučinkovito trajnostno upravljanje in nepripravljenost na kompromise.

Različni lokalni, regionalni ali mednarodni dogovori vse bolj poudarjajo sodelovalne pristope kot primeren način za izboljšanje upravljanja zavarovanih območij in naravnih virov.

Sporazum oziroma memorandum o ohranjanju mokrišča je orodje, ki je bilo razvito in uvedeno, da bi postavilo temelje za prostovoljne zaveze za njihovo trajnostno upravljanje. Pomembno je, da ne predstavlja novega dokumenta za sprejemanje odločitev ali načrtovanje, temveč prinaša oblikovanje ukrepov v okviru participativnega procesa in opredeljuje odgovornosti vključenih deležnikov. Dokument je tako imenovani medinstitucionalni sporazum o odločanju in delovanju, ki temelji na prostovoljnem uresničevanju sprejetih upravljavskih, okoljskih ter gospodarskih in družbenih ciljev. Njegova prednost je v prostovoljstvu, vključevanju, sodelovanju in zavezanosti istim ciljem.

Pri upravljanju zavarovanih območij, med drugim tudi mokrišč, je treba posebno pozornost nameniti trajnostnemu upravljanju, upoštevanju pobud od spodaj navzgor in boljši komunikaciji med deležniki s posebnim poudarkom na različnih sektorjih (Smrekar, Šmid Hribar in Erhartič 2016; Smrekar s sodelavci 2019). Ne smemo pa spregledati tudi nujnosti večjega ozaveščanja javnosti o vrednosti mokrišč in priložnostih gospodarstva (na primer kmetijstvo, ribištvo, turizem), ki bi s trajnostnimi rešitvami pomagale lokalni skupnosti.

Zahvala: Delo je nastalo v okviru raziskovalnega programa Geografija Slovenije (P6-0101), ki ga sofinancira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije in projekta Promoting multilevel governance for tuning up biodiversity protection in marine areas – TUNE UP, ki ga sofinancira Evropski program Interreg MED.

5 Viri in literatura

- An, S., Li, H., Guan, B., Zhou, C., Wang, Z., Deng, Z., Zhi, Y., Liu, Y., Xu, C., Fang, S., Jiang, J., Li, H. 2007: China's natural wetlands: Past problems, current status, and future challenges. *A Journal of the Human Environment* 36-4. DOI: [https://doi.org/10.1579/0044-7447\(2007\)36\[335:CNWPPC\]2.0.CO;2](https://doi.org/10.1579/0044-7447(2007)36[335:CNWPPC]2.0.CO;2)
- Analyzing and Classifying Project Stakeholders, 2020. Medmrežje: <https://www.theprojectmanagementblueprint.com/blog/stakeholder-management/stakeholder-power-interest-grid> (12. 5. 2020).
- Barnhart, B. L., Golden, H. E., Kasprzyk, J. R., Pauer, J. J., Jones, C. E., Sawicz, K. A., Hoghooghi, N., Simon, M., McKane, B., Mayer, P. M., Piscopo, A. N., Ficklin, D. L., Halama, J. J., Pettus, P. B., Rashleigh, B. 2018: Embedding co-production and addressing uncertainty in watershed modeling decision-support tools: Successes and challenges. *Environmental Modelling and Software* 109. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.envsoft.2018.08.025>
- Beltram, G. 1999: Mokrišča – njihova vrednost, vloga in ogroženost. Ramsarska konvencija in slovenska mokrišča. Ljubljana.
- Beltram, G. 2003: Mokrišča. Vodno bogastvo Slovenije. Ljubljana.
- Bhowmik, S. 2020: Ecological and economic importance of wetlands and their vulnerability: A review. *Current State and Future Impacts of Climate Change and Biodiversity*. Hershey. DOI: <https://doi.org/10.4018/978-1-7998-1226-5.ch006>
- Blicharska, M., Orlikowska, E. H., Roberge, J. M., Grodzinska-Jurczak, M. 2016: Contribution of social science to large scale biodiversity conservation: A review of research about the Natura 2000 network. *Biological Conservation* 199. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.biocon.2016.05.007>
- Bole, D., Šmid Hribar, M., Pipan, P. 2017: Participatory research in community development: A case study of creating cultural tourism products. *AUC Geographica* 52-2. DOI: <https://doi.org/10.14712/23361980.2017.13>
- Bravad, J. P. 2016: Foreword 2. *River Contracts and Integrated Water Management in Europe*. Cham. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-3-319-42628-0>
- Cavallini, S., Soldi, R., Friedl, J., Volpe, M. 2016: Using the Quadruple Helix Approach to Accelerate the Transfer of Research and Innovation Results to Regional Growth. Rome. DOI: <https://doi.org/10.2863/408040>
- Čonč, Š. 2020: Pomen varovanja vročih točk geodiverzitete za ohranitev biotske pestrosti na območju Nature 2000 v dolini reke Dragonje. *Geografski vestnik* 92-2. DOI: <https://doi.org/10.3986/GV92201>
- Davidson, N. C. 2014: How much wetland has the world lost? Long-term and recent trends in global wetland area. *Marine and Freshwater Research* 65-10. DOI: <https://doi.org/10.1071/MF14173>
- Dearden, P., Jones, S., Sartorius, R. 2003: *Tools for Development: A Handbook for those Engaged in Development Activity*. London.
- de Groot, R., Brander, L., Van Der Ploeg, S., Costanza, R., Bernard, F., Braat, L., Christie, M., Crossman, N., Ghermandi, A., Hein, L., Hussain, S., Kumar, P., McVittie, A., Portela, R., Rodriguez, L. C., Ten Brink, P., Van Beukering, P. 2012: Global estimates of the value of ecosystems and their services in monetary units. *Ecosystem Services* 1-1. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ecoser.2012.07.005>
- Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta 2000/60/ES z dne 23. oktobra 2000 o določitvi okvira za ukrepe Skupnosti na področju vodne politike. Uradni list Evropske unije L327, 22. 12. 2000. Bruselj. Medmrežje: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=CELEX%3A32000L0060> (19. 10. 2023).

- Direktiva Sveta 92/43/EGS z dne 21. maja 1992 o ohranjanju naravnih habitatov ter prostoživečih živalskih in rastlinskih vrst. Uradni list Evropske unije L206/7, 22. 7. 1992. Bruselj. Medmrežje: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:31992L0043&from=SL> (19. 10. 2023).
- Direktiva 2007/60/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 23. oktobra 2007 o oceni in obvladovanju poplavne ogroženosti. Uradni list Evropske unije L288, 6. 11. 2007. Bruselj. Medmrežje: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/ALL/?uri=CELEX%3A32007L0060> (19. 10. 2023).
- Direktiva 2009/147/ES evropskega parlamenta in sveta z dne 30. novembra 2009 o ohranjanju prostoživečih ptic. Uradni list Evropske unije L 20/7, 26. 1. 2010. Bruselj. Medmrežje: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2009/147/oj> (19. 10. 2023).
- Ernoul, L., Vera, P., Gusmaroli, G., Muccitelli, S., Pozzi, C., Magaouda, S., Polajnar Horvat, K., Smrekar, A., Satta, A., Monti, F. 2021: Use of voluntary environmental contracts for wetland governance in the European Mediterranean region. *Marine and Freshwater Research* 73-10. DOI: <https://doi.org/10.1071/MF21109>
- Finlayson, C. M., Spiers, A. G. (ur.) 1999: *Global Review of Wetland Resources and Priorities for Wetland Inventory*. Camberra. Medmrežje: <https://www.dcceew.gov.au/sites/default/files/documents/ssr144-full-report-web.pdf> (19. 10. 2023).
- Geijzendorffer, I. R., Beltrame, C., Chazee, L., Gaget, E., Galewski, T., Guelmami, A., Perennou, C., Popoff, N., Guerra, C. A., Leberger, R., Jalbert, J., Grillas, P. 2019: A more effective Ramsar Convention for the conservation of Mediterranean wetlands. *Frontiers in Ecology and Evolution* 7-21. DOI: <https://doi.org/10.3389/fevo.2019.00021>
- Gusmaroli, G., Dodaro, G., Schipani, I., Muccitelli, S., Pozzi, C. (ur.) 2020: *Towards a common methodology for implementing wetland contracts. Principles, Guidelines and Best Practices*. Mestre.
- Guštin, M. 2015: *Piranska sol, identiteta prostora in globalna dobrina. Sredozemska živila in prehrana*. Izola.
- Hunjan, R., Pettit, J. 2011: *Power: A Practical Guide for Facilitating Social Change*. Carnegie.
- Kovačič, G. 2020: Sediment production in flysch badlands: A case study from Slovenian Istria. *Acta geographica Slovenica* 60-1. DOI: <https://doi.org/10.3986/AGS.6721>
- Marot, N. 2011: Uporaba metode fokusnih skupin v prostorskem načrtovanju: primer demografske analize za izbrane občine zgornje Gorenjske. *Geografski vestnik* 83-1.
- Mežan, U. 2016: Zavarovana območja. Agencija Republike Slovenije za okolje. Medmrežje: <http://kazalci.arso.gov.si/sl/content/zavarovana-obmocja-4> (23. 4. 2023).
- Muccitelli, S., Pozzi, C., D'Ascanio, R., Magaouda, S. 2023: Environmental contract: A collaborative tool to improve the multilevel governance of European MPAs. *Sustainability* 15-10. DOI: <https://doi.org/10.3390/su15108174>
- Ogorelec, B., Mišič, M., Faganeli, J. 2000: Sečovlske soline – geološki laboratorij v naravi. *Annales, Series historia naturalis* 10-21.
- Pahor, M., Poberaj, T. 1963: *Stare Piranske soline*. Ljubljana.
- Palazzo, A. L., Muccitelli, S., D'Ascanio, R., Pozzi, C., Magaouda, S. (ur.) 2021: *Environmental Contracts in Marine Protected Areas. Methodology and pilot cases from TUNE UP*. Rome. Medmrežje: https://issuu.com/urbanisticatre/docs/nu3_03_tuneup_issuu (25. 7. 2023).
- Perennou, C., Gaget, E., Galewski, T., Geijzendorffer, I., Guelmami, A. 2020: Evolution of wetlands in Mediterranean region. *Water Resources in the Mediterranean Region*. Amsterdam. DOI: <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-818086-0.00011-X>
- Perko, D., Ciglič, R., Hrvatini, M. 2021: Landscape macrotypologies and microtypologies of Slovenia. *Acta geographica Slovenica* 61-3. DOI: <https://doi.org/10.3986/AGS.10384>
- Pipan, P., Topole, M. 2023: *Heritagization between nature and culture: managing the Sečovlje salt pans in Slovenia. Landscape as Heritage: International Critical Perspectives*. London, New York. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781003195238-23>

- Piranske soline 2022: Solinarstvo. Medmrežje: <https://www.soline.si/solinarstvo/solinarstvo> (26. 10. 2022).
- Polajnar Horvat, K. 2008: Public awareness of wetlands and their conservation. *Acta geographica Slovenica* 48-1. DOI: <https://doi.org/10.3986/AGS48105>
- Polajnar Horvat, K., Smrekar, A. 2021: The wetland contract as a tool for successful wetland governance: A case study of Ljubljansko Barje Nature Park. *Slovenia. Sustainability* 13-1. DOI: <https://doi.org/10.3390/su13010425>
- Ramsar 2022. Medmrežje: <https://www.ramsar.org/> (22. 10. 2022).
- Razpotnik, N., Nared, J., Urbanc, M. 2008: Pogovor v kavarni: soočenje teorije in prakse. *Geografski vestnik* 80-1.
- Sadoul, N., Walmsley, J., Charpentier, B. 1998: *Salinas and Nature Conservation*. Tour du Valat.
- Scholte, S. S. K., Todorova, M., van Teeffelen, A. J. A., Verbung, P. H. 2016: Public support for wetland restoration: What is the link with ecosystem service values? *Wetlands* 36. DOI: <https://doi.org/10.1007/s13157-016-0755-6>
- Sharma, S., Singh, P. 2022: *Wetlands Conservation. Current Challenges and Future Strategies*. Hoboken.
- Smrekar, A., Breg Valjavec, M., Polajnar Horvat, K., Tiran, J. 2019: The geography of urban environmental protection in Slovenia: The case of Ljubljana. *Acta geographica Slovenica* 59-3. DOI: <https://doi.org/10.3986/AGS.7638>
- Smrekar, A., Polajnar Horvat, K., Ribeiro, D. 2020: Stakeholder analysis for (Mediterranean) wetland governance: The case of Ljubljansko Barje Nature Park, Slovenia. *Participatory Research and Planning in Practice*. Cham. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-28014-7_11
- Smrekar, A., Šmid Hribar, M., Erhartič, B. 2016: Stakeholder conflicts in the Tivoli, Rožnik Hill, and Šiška Hill protected landscape area. *Acta geographica Slovenica* 56-2. DOI: <https://doi.org/10.3986/AGS.895>
- Sovinc, A. 2012: Assessment of the use values of the Sečovlje Salina Nature Park (Slovenia). *Annales, Series historia naturalis* 22-2.
- Stoll Kleemann, S., de la Vega-Leinert, A. C., Schultz, L. 2010: The role of community participation in the effectiveness of UNESCO Biosphere Reserve management: Evidence and reflections from two parallel global surveys. *Environmental Conservation* 37-3. DOI: <https://doi.org/10.1017/S037689291000038X>
- Škornik, I., Sovinc, A. 2017: Securing a favourable ecological status of species and habitats in traditional salinas: visitor management and salt production in Sečovlje Salina Nature Park, Slovenia. *Adriatic Flyway - Bird Conservation on the Balkans*. Radolfzell.
- Topole, M., Pipan, P. 2022: Prilščanje pokrajine Sečoveljskih solin: naravna in kulturna dediščina. *Geografski vestnik* 94-1. DOI: <https://doi.org/10.3986/GV94106>
- Verhoeven, J. T. A. 2014: Wetlands in Europe: Perspectives for restoration of a lost paradise. *Ecological Engineering* 66. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ecoleng.2013.03.006>
- Voghera, A. 2020: The River agreement in Italy. *Resilient Planning for the co-evolution of communities and landscapes*. *Land Use Policy* 91. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2019.104377>
- Woo Park, H. 2014: Transition from the TripleHelix to N-TupleHelices? An interview with Elias G. Carayannis and David F. J. Campbell. *Scientometrics* 99.
- Zhu, X., Jiang, M., Yuan, Y., Verhoeven, J. T. A. 2019: Case studies of ecological restoration and conservation strategies for marshes and peatlands. *Wetlands: Ecosystem Services, Restoration and Wise Use*. Cham. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-14861-4_9
- Zorn, M. 2009: Erosion processes in Slovene Istria – part 2: Badlands. *Acta geographica Slovenica* 49-2. DOI: <https://doi.org/10.3986/AGS49203>

6 Summary: Active involvement of stakeholders in the management of protected areas: the example of the wetlands of the Sečovlje Salina Nature Park

(translated by DEKS d. o. o.)

Wetlands are unique ecosystems at the intersection of water and land, and they are important habitats for plants and animals. Despite their importance, they have been severely reduced by human activities in the past, which has also impacted biodiversity. Wetland degradation due to pollution, invasive species, intensive agriculture, and climate change is a serious problem. Wetlands are ecologically, socially, and economically important because they provide many ecosystem services.

Despite their significance, wetlands are still often undervalued and threatened by economic interests. Various policies have been developed at the global, European, and national levels to better protect wetlands, but implementing them in practice is often ineffective, especially when economic interests are at the forefront.

One option for better wetland management is to establish a voluntary agreement for wetland conservation that involves various stakeholders and promotes sustainable management and cooperation between the parties involved. This could help improve wetland conservation and reconcile environmental and economic interests. In addition, the objectives of the European Environmental Directives, which emphasize the importance of inclusive sustainable wetland management, should be taken into account more consistently. The transferability and applicability of wetland conservation agreement methods already successful in other countries should be studied and tested in Slovenian wetlands. The aim is to achieve greater coordination between stakeholders and to improve the management of wetlands in Slovenia and contribute to the conservation of these valuable ecosystems.

The Sečovlje Salina Nature Park is a unique ecosystem of salt marshes in Slovenia, with high biodiversity. It has a historical link with salt production and offers tourism and educational activities. It has been listed by the Ramsar Convention for the protection of wetlands since 1993.

The wetland management methodology presented here comprises several steps that allow for coordinated and participatory management of these fragile ecosystems. The first step involves an analysis of the legislative framework at the local, regional, national, EU, and global levels because knowledge of the legal provisions is key to effective wetland management.

An important part of the process is the outline of the pilot area, when information is gathered on the wetland and its ecological aspect and socioeconomic development. This allows a better understanding of the challenges and priorities for wetland management. Identifying potential stakeholders is the next step to identify all stakeholders with an interest in the wetland. This is achieved using a variety of methods such as interviews, a literature review, and website analysis. We then carry out a survey of stakeholders to obtain more detailed information. Stakeholders are ranked according to their interest and influence, which allows a better division of tasks and responsibilities between them. Workshops are a crucial step because stakeholders are actively involved in the governance process. Meetings allow for an exchange of views, alignment of interests, and the formulation of common objectives. Scenarios for wetland development are generated based on the workshop outcomes. These scenarios include objectives, actions, and risks for wetland management. Finally, an agreement or memorandum for the conservation of the wetland is drawn up. The agreement contains an action plan to achieve the management objectives, whereas the memorandum is a less binding form. The entire process is completed by signing the agreement or memorandum, whereby the signatories commit to implementing the agreed-upon wetland conservation measures. This ensures the sustainable management of important ecosystems.

The management of the Sečovlje Salina Nature Park has assumed responsibility for moving the process forward and increasing stakeholder participation. The park manager will take over coordination of the memorandum for conservation of the wetland. It is crucial that they build a sustainable brand for the local natural heritage, including the participation of farmers and tourism providers in the area surrounding

the landscape park. Unfortunately, the initiative has not yet been launched and is awaiting funding to proceed.

Protected wetlands are crucial for biodiversity conservation and people's quality of life, but there are often conflicting interests due to sectoral policies and local pressures. Collaborative approaches are becoming important to improve the management of these areas. Wetland conservation agreements or memorandums of understanding are tools for sustainable management based on voluntary commitments and stakeholder participation. These agreements do not introduce new decisions, but instead shape actions through participatory processes and define the responsibilities of the actors involved. This inter-institutional cooperation is based on volunteerism, inclusiveness, and commitment to common goals. Sustainable management, the integration of bottom-up initiatives, and improved communication between different sectors are key to wetland management. Raising public awareness of the importance of wetlands and their potential for the local economy (agriculture, fisheries, and tourism) is also essential for the benefit of the local community.